

Πτυχές κοινωνικής ιστορίας της Κατοχής και του Εμφυλίου

Π. ΒΟΓΓΗΣ - Φ. ΤΣΙΛΑΓΑ - Ι. ΧΑΝΔΡΙΝΟΣ - Μ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ (επιμ.), *Η εποχή των ρήξεων. Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940*, εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 373

» Η μελέτη της δεκαετίας του 1940, της Κατοχής, της Αντίστασης και του Εμφυλίου, αποτέλεσε, κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, το κυρίαρχο πεδίο της σύγχρονης ελληνικής ιστοριογραφίας, συχνά με τρόπο συντριπτικό, οδηγώντας στο ακαδημαϊκό περιβάριο ερευνητικές διαθεσιμότητες που αφορούν άλλες περιόδους της ελληνι-

ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΚΑΚΟΥΡΙΩΤΗ

κής ιστορίας. Ταυτόχρονα, απέκτησε δεσπόζουσα θέση και στη δημόσια ιστορία, προκαλώντας μερικές από τις πλέον θορυβώδεις διαμάχες από τις στήλες των εφημερίδων κ.α.

Αυτή η «ιστοριογραφική ασυμμετρία», μολοντί έχει συμβάλει στη γνώση μας για τις περισσότερες πτυχές της δεκαετίας του 1940, αφήνοντας λίγα πεδία ακόμη «ανεξερεύνητα», ενέχει αναμφίβολα κινδύνους, όχι μονάχα για τους «φτωχούς συγγενείς» της έρευνας άλλων περιόδων της σύγχρονης ιστορίας αλλά, επίσης, και για την ίδια τη μελέτη της δεκαετίας.

Τους κινδύνους αυτούς, οι εμπλεκότες του συλλογικού τόμου *Η εποχή των ρήξεων*, εντοπίζουν, εν πρώτοις, στην τάση αυτονομίωσης της μελέτης της δεκαετίας του 1940 ως ερευνητικού αντικειμένου, σε βαθμό που να αποσπαστεί από την υπόλοιπη ιστοριογραφία. Αυτό, μοιραία, οδηγεί στον υπερτονισμό των αναμφίβολων τοιμών που συντελέστηκαν μέσα από τον πόλεμο και την κατοχή σε όλα τα επίπεδα της ελληνικής κοινωνίας και, αντίστοιχα, στην αδυναμία ένταξης των εξελίξεων αυτών στη μακρά διάρκεια, τόσο πριν όσο και μετά, με συνέπεια την αποδυνάμωση της ιστορικής κατανόησης των ίδιων των ρήξεων που συντελούνται κατά τη δεκαετία του 1940.

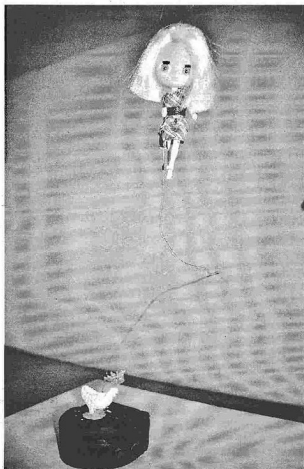
Ακόμη, οι εμπλεκότες επισημαίνουν τον κίνδυνο υπερκαθορισμού της προσέγγισης της περιόδου από ορισμένα σημαντικά ζητήματα που αναδείχθηκαν από την πρόσφατη ιστοριογραφία, όπως είναι αυτό της βίας. Σε συνδυασμό με τη μετατόπιση του ερευνητικού ενδιαφέροντος από την Κατοχή στον Εμφύλιο, ενέχει τον κίνδυνο της μεταφοράς ερμηνευτικών σχημάτων και αντιμετώπισης της Κατοχής αποκλειστικά μέσα από την οπτική γωνία του εμφυλίου πολέμου.

Τέλος, το σημαντικότερο έλλειμμα που διαπιστώνουν αφορά τον διάλογο της ιστοριογραφίας της δεκαετίας του 1940 με την ευρύτερη ελληνική ιστοριογραφία, αλλά και τη διεθνή βιβλιογραφία. Έτσι, η έρευνα για τη δεκαετία του 1940 συχνά χαρακτηρίζεται από μια γενοτολογική προσέγγιση, καθώς και την απουσία αναλυτικών κατηγοριών της κοινωνικής ιστορίας, όπως αυτές της τάξης, του φύλου κ.λπ.

Με αυτές τις διαπιστώσεις κατά νου, οι εμπλεκόμενοι παρουσιάζουν τον τόμο που προέκυψε από τις εισηγήσεις στη Συνάντηση Κοινωνικής Ιστορίας, η οποία πραγματοποιήθηκε με τον ίδιο τίτλο τον Ιανουάριο του 2010 στην Αθήνα, αντιμετωπιζόντάς τον ως ένα εγχείρημα πύκνωσης του διαλόγου ανάμεσα στη μελέτη της δεκαετίας του 1940 και την κοινωνική ιστορία.

Σε αυτό το εγχείρημα διαλόγου, έτσι όπως αποτυπώνεται στις σελίδες της *Εποχής των ρήξεων*, καταθέτουν τη συμβολή τους μια σειρά νεότεροι ιστορικοί, που όλοι τους έχουν δώσει ήδη δείγμα γραφής στις μελέτες για τη δεκαετία του 1940, με συμμετοχή σε συνέδρια και άρθρα τους σε επιστημονικά περιοδικά.

Η ξένη βοήθεια και η διανομή της στον ελληνικό πληθυσμό, τόσο κατά τη διάρκεια της Κατοχής όσο και μεταελευθερωτικά, οι κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της διανομής της, απασχολούν αρκετούς από τους μελετητές (ο Γ. Σκαλιδάκης εξετάζει την βοήθεια κατά την κατοχική περίοδο, ο Φλ. Τσίβλαγα τον ρόλο της UNRRA κατά το 1945-47, ενώ ο Δ. Θραυσούλου επικεντρώνει στην περίπτωση της Σάμου και το

ρόλο του νομάρχη των Φιλελευθέρων Γ. Γρηγορίου), ενώ ο Μ. Καβάλα διερευνά συνέχειες και τομές στην οικονομικά ζωή της Θεσσαλονίκης, πραγματευόμενη το ακανόνδες ζήτημα του «οικονομικού δωλοιογισμού».

Την εμφύλια βία στον αστικό χώρο μελετούν οι Μ. Χαραλαμπίδης (εξετάζοντας τη συγκρότηση και το ρόλο της δυσώνυμης Ειδικής Ασφάλειας) και ο Ι. Χανδρινός (σε μια πρώτη προσέγγιση της εμφάνισης και της οργανωτικής δομής της ΟΠΛΑ). Τη συνέχεια των θεσμών, από την περίοδο της 4ης Αυγούστου και της Κατοχής έως την απελευθέρωση και τα χρόνια του Εμφυλίου, όπως αποτυπώνεται στο παράδειγμα του δικαστικού σώματος, μελετά ο Δ. Κουσουρής, ενώ ζητήματα πολιτικής συμπεριφοράς εξετάζουν οι Ν. Βαρέας και Β. Τζούκας (εξετάζοντας τη μετεξέλιξη του ΕΔΕΣ στο Εθνικό Κόμμα Ελλάδος του Ν. Ζέρβα) και ο Ρ. Αλβανός, μελετώντας το χώρο των λαοβόφωνων της Καστοριάς και της Φλώρινας.

Τέλος, ο Π. Βόγγης, μελετώντας την εμφύλια διάσταση του πολέμου, εξετάζει κριτικά την αντιλήψη περί του χειραφετητικού ρόλου που είχε η συμμετοχή των γυναικών στην Αντίσταση και τον Εμφύλιο μέσα από το παράδειγμα του ρόλου τους στον ΔΣΕ, ενώ ο Α. Χασιώτης προσεγγίζει τον τρόπο σύνδεσης του ελληνικού εμφυλίου με τον ισπανικό, όπως αποτυπώνεται στον κυρίαρχο λόγο των δύο πλευρών, της κυβέρνησης και του ΔΣΕ.

Μέσα από τις σημαντικές συμβολές που συγκροτούν τον τόμο *Η εποχή των ρήξεων*, θα μπορούσε να δει κανείς, εκτός από την έκκληση για το άνοιγμα ενός διαλόγου, μάλλον τον εντοπισμό ελλείψεων ή και κινδύνων που χαρακτηρίζουν πτυχές της μελέτης της δεκαετίας του 1940 (άλλωστε θα ήταν άδικο να προσψει κανείς τις ελλείψεις που απομαρτυρούνται στο σύνολο της ιστοριογραφικής παραγωγής της τελευταίας εικοσαετίας) και λιγότερο το άνοιγμα ενός καινούργιου ή διαφορετικού δρόμου. Ας μην παραγνωρίζουμε άλλωστε ότι οι συμμετέχοντες έπαιξαν και παίζουν ενεργό ρόλο στο διάλογο της κοινότητας των ιστορικών για την κρίσιμη δεκαετία, συμμετέχοντας στη διαμόρφωση των όρων της μελέτης της...

Ο Σπύρος Κακουριώτης είναι δημοσιογράφος